

Angående skatteplikt för viss förmån i form av rätt att teckna (köpa) aktier till förmånlig kurs

Diskussionsinlägg av landskanslist Erik Jonsson.

Ett aktiebolag ger sina aktieägare förmånen att teckna aktier i *annat bolag* till förmånlig kurs (t. ex. aktieägarna i Custos erbjudes att för varje femtal aktier i Custos teckna en aktie i Mölnlycke aktiebolag till en kurs av 100 kronor under tiden 20 mars—29 april 1961). Oavsett om teckningsrätten begagnas eller ej, *har det ansetts*, att teckningsrättens värde utgör skattepliktig intäkt av kapital. Teckningsrätten kan endast utövas under viss kortare tid, efter vars utgång den förlorar sitt värde. En person, som t. ex. på grund av vistelse utomlands, sjukdom eller bristande kännedom om favören är förhindrad att utnyttja teckningsrätten, skulle således enligt den ovan återgivna uppfattningen ändå vara skattepliktig för denna förtäckta utdelning. Likaledes skul-

le den, som väl till viss del utnyttjat favören, men som avstått från att sälja överskjutande teckningsrätter, som ej räckt till förvärvande av ett inöpsbevis, vara skattepliktig även för de icke begagnade teckningsrätterna. Utdelningen har varit tillgänglig för lyftning, men regeln i 41 § KL avser endast frågan, *när* en inkomst skall beskattas, men ej problemet, *om* en inkomst är skattepliktig eller ej. Det synes obilligt, att en aktieägare, som avstått från utdelningen eller varit förhindrad att utnyttja förmånen, skulle vara skattepliktig för densamma. Den, som avstår från lön i förhållande till arbetsgivaren, beskattas ju ej för lönen. Ej heller synes en enskild person, som avstår från ränta å lån, beskattas för en beräknad ränta. I intetdera fallet har någon inkomst åtnjutits.

Vad blir följden, om en aktieägare in-

ma ihåg, att han själv i regel inte är kompetent att göra detta utan att han måste ha sakkunnig hjälp, som ofta inte finnes på platsen. Det kan tagas för givet, att Riksskattenämnden, om den genom sin kontrollbyrå sammanställer uppgifter om bruttovinster och andra normalt, kommer att komplettera dessa sammanställningar med "bruksanvisningar", av vilka framgår, både hur uppgifterna skola användas och att de måste användas med omdöme och under beaktande av förhållandena i det särskilda fallet. Inte

minst viktigt är, att de taxerande myndigheterna ha i minnet vad som uttalats i förarbetena och ovan återgivits, nämligen att skönstaxeringen inte får utgöra ett straff för en begången försummelse eller förseelse. Den skall endast vara det medel, som i sista hand får tillgripas för att man skall komma fram till en så materiellt riktig taxering som möjligt. Allt detta måste beaktas, och man kan därför med fog säga, att det hör till de svåraste uppgifterna inom taxeringen att åsätta en materiellt riktig skönstaxering.

te utövar den honom tillkommande företrädesrätten att teckna aktier *i ett annat bolag*? Styrelsen i bolaget bestämmer då, huru återstående teckningsrätter skola fördelas. Som regel bruka aktieägarna utnyttja sina teckningsrätter, varför endast ett mindre antal återstår att fördelas. I de flesta fall övertager *styrelsen* dessa icke utnyttjade inköpsrätter. Styrelseledamöterna får därmed anses ha fått förmånen att förvärva aktier till förmånligare kurs än utomstående och synas därigenom ha åtnjutit *förtäckt utdelning*. Det får därför anses rimligare att beskatta de, som faktiskt utnyttjat favören att inköpa nya aktier till förmånlig kurs, för förtäckt utdelning än de aktieägare, som visserligen i första hand haft förmånen att teckna aktier, men av någon anledning saknat kännedom eller icke haft tillfälle att utnyttja möjligheten att förvärva nya aktier.

Diskussionsinlägg av bankdirektör Lennart Stange.

Till efterkommande av redaktionens hemställan att jag skulle besvara och kommentera förestående frågor, som ju främst avse det specialfall, då förmånsrätt av ifrågavarande slag *icke* i någon form *begagnas*, får jag utan anspråk på allsidig belysning av detta och angränsande problem anföra följande.

Det är en icke ovanlig företeelse att vissa, företrädesvis börsnoterade aktiebolag bereda sina aktieägare möjlighet att till förmånlig kurs inköpa aktier i andra bolag. Själva huvudfrågan huruvida dylik förmån i princip utgör skattepliktig inkomst för aktieägarna får anses klart besvarad jakande av en fast och långvarig praxis ¹⁾. Eftersom den s. k. teckningsrätten (rättare: inköpsrätten) regel-

mässigt måste utnyttjas inom viss begränsad tid, brukar denna förmånsrätt oftast bli till någon mindre del utnyttjad, vartill skälen kunna vara flera, oftast förmodligen aktieägarnas ovetskap om erbjudandet på grund av utlandsvistelse, sjukdom och dylikt. Enligt insändaren "har det ansetts" att den s. k. teckningsrättens värde "utgör skattepliktig intäkt av kapital", oavsett om teckningsrätten begagnas eller ej. Det framgår ej av vem eller i vilket sammanhang denna åsikt har framförts och jag har därför icke möjlighet att kontrollera huruvida förklaringen möjligen kan vara att något uttalande i denna fråga missförstått av insändaren. I vart fall finner jag insändarens tvivel om riktigheten av den angivna teorin om "obegränsad skatteplikt" vara mycket välmotiverade. Som insändaren mycket riktigt framhåller är det icke en fråga om tillämpning av reglerna i 41 § KL angående bestämmande av rätt beskattningsår, utan frågan gäller huruvida en obegagnad, alltså icke utnyttjad rätt till viss förmån över huvud taget utgör skattepliktig inkomst. En elementär förutsättning för att skattepliktig inkomst skall föreligga enligt svensk skatterätt är bl. a. att den förmente inkomsttagaren verkligen *åtnjutit* inkomsten i någon form. Man behöver sålunda, lyckligtvis, icke räkna med någon skattepåföljd enbart därför att man haft *möjlighet* att förskaffa sig viss inkomst (men underlåtit att utnyttja denna). Konsekvenserna skulle också bli ytterst egendomliga och svåröverskådliga om man skulle ha intagit motsatt ståndpunkt i lagstiftning

1) Se bl. a. RÅ 1940 ref. 7 (Skånska Cement AB — AB Iföverken), 1957 ref. 42 (Stockholms Enskilda Bank — Wikmanshytte Bruks AB) och 1957 Fi 556 (Svenska Handelsbanken — Svenska Cellulosa AB).

och praxis. Det torde få anses obestriddigt att man enligt svensk rätt icke beskattas för att man arbetar gratis eller mot uppenbart för låg ersättning, och man kan heller icke beskattas för underlåtenhet att sälja en vara med maximal vinst eller med vinst överhuvudtaget (givetvis bortses här från rena konstruktioner i skatteundandragande syfte, innebärande att arbetstagaren resp. rörelseidkaren i annan form skaffar sig kompensation för "uppoffringen"). Om en löntagare (i samförstånd med arbetsgivaren) underlåter att tillgodoföra sig lön, eller under samma förutsättning frivilligt reducerar lönen — vilket alltså även ur arbetsgivarens synpunkt innebär en motsvarande reduktion av lönen — kan han näppeligen beskattas för en beräknad fiktiv lön motsvarande vad han kan antagas ha kunnat göra anspråk på utöver den faktiskt tillgodoräknade lönen. I ett sådant fall har arbetstagaren endast avstått ifrån möjligheten att skaffa sig en större inkomst och en sådan "prestation" har i vart fall hittills icke ansetts böra bli föremål för beskattning. Saken kommer i ett helt annat läge om löntagaren visserligen avstår från att personligen lyfta viss inkomst men likväl *disponerar över* densamma i någon form, t. ex. på så sätt att arbetsgivaren på hans uppdrag utbetalar motsvarande belopp till annan person. I dylika fall får beloppet anses ha kommit löntagaren till godo — det har ej endast varit tillgängligt för lyftning utan får också anses ha blivit "lyft" av löntagaren — låt vara att han disponerat beloppet "indirekt" genom att anförtro arbetsgivaren ett betalningsuppdrag. Som regel blir i dylika fall löntagaren beskattad för hela den nominella ersättningen inkl. vad som utbetalats till

tredje man. Beträffande inkomst av tjänst har för övrigt praxis gått ännu längre när det gäller att befria arbetstagaren från skattskyldighet för viss inkomst, som han visserligen de facto icke lyft men väl kan sägas ha i viss mån disponerat. Här må blott hänvisas till rättsfallen RÅ 1935 Fi 702 och 1939 Fi 1. Den anställde blev där icke beskattad för viss tantieminkomst, som han "avstått" *på villkor* att arbetsgivaren vid senare tidpunkt utbetalade de avstådda beloppen jämte ränta till vissa allmännyttiga ändamål. I gengäld fränkandes arbetsgivaren avdragsrätt för motsvarande belopp, vilket ansågs utgöra gåva från arbetsgivaren. Då dessa frågor ligger något vid sidan om ämnet, inskränker jag mig här till att åberopa en artikel av dåvarande docenten Leif Mutén i tidskriften *Balans* ²⁾ och där lämnade kommentarer till dessa och vissa andra rättsfall. I förbigående må endast uttalas en varning för förhastade slutsatser av nyssnämnda båda rättsfall. I normalfallet torde nämligen förutsättningar icke föreligga att få dylika uppgörelser mellan arbetstagare och arbetsgivare betraktade som gåva från arbetsgivaren (exempel: de numera vanliga insamlingarna för allmännyttiga ändamål i form av löneavdrag genom arbetsgivarens medverkan). Såsom specialfall betraktas då bl. a. det, som avses med RN:s förhandsbesked ang. avstående av icke intjänad overtidsersättning till förmån för en Folkets Hus-förening.³⁾

Då jag i detta sammanhang tillåter mig att beröra viss praxis beträffande inkomst av *tjänst*, sker det till belysning av att beskattning aldrig äger rum då in-

2) "Skatteavdrag för donationer, trots allt?", år 1959 nr 4 s. 48.

3) Jfr Welinder SvSkt 1960 s. 449 och Åke Hellner SvSkt 1961 s. 14.

komsttagaren helt villkorslöst avstått från inkomst — intjänad eller icke intjänad — och i sådant samförstånd med arbetsgivaren att denne heller icke kunnat betrakta motsvarande beräknade inkomst som lönekostnad. För att återgå till inkomst av *kapital* — som insändarens frågor närmast avser — kan man ju alltså först konstatera att praxis beträffande inkomst av tjänst ingalunda ger stöd för antagandet att en icke utnyttjad möjlighet att förskaffa sig inkomst av kapital skulle kunna föranleda beskattning. Praxis ifråga om betydelsen av att inkomst väl *har kunnat* förvärfvas, men de facto varken "lyfts" eller i annan form disponerats av viss "inkomsttagare" synes vara mycket sparsam beträffande sådana intäkter, som hänföres till inkomst av kapital. Såsom frågeställaren själv påpekat torde man dock kunna påstå t. ex. att beskattning för en allenast beräknad *ränta* icke sker hos fysisk person som avstått från eller nöjt sig med uppenbart "för låg" sådan (förutsatt att inte sådana omständigheter föreligga, att åtgärden kan bedömas såsom ägnad att vinna obehörig skattelättnad, t. ex. jämsställas med ett för borgenären icke avdragsgillt periodiskt understöd). Förklaringen är härmed redan antydd; avståendet från ränta till gäldenärens förmån är i själva verket en form av periodiskt understöd och skattskyldigheten skall bedömas enligt härför gällande regler. Om fråga är om avstående från ett *enstaka* års ränta torde detta bedömas som en (enstaka) gåva, varför borgenären (givaren) är inkomstskattskyldig. På liknande sätt torde skattskyldigheten böra bedömas, därest borgenären visserligen icke tar ränta "för egen del" men i stället låter gäldenären betala till tredje man (betalningsuppdrag). I dylikt

fall kan paralleller dragas med villkorligt "avstående" av lön. Motsvarande bedömande torde böra ske ifråga om "avstående" (= överlåtelse) av rätt till *aktieutdelning* (här avses alltså icke ett avstående i förhållande till vederbörande aktiebolag, vilket torde vara civilrättsligt ogörligt), ehuru endast beträffande utdelning, som är *tillgänglig för lyftning* (förfallen). Den uttryckliga bestämmelsen i anvisn. till § 38 KL p. 3 fjärde stycket, torde nämligen utesluta en beskattning av aktieägaren = givaren, då rätten till utdelning (vanligen kupongen) överlåtits *innan* utdelningen blivit tillgänglig för lyftning (jfr RÅ 1955 Fi 382 och 1957 Fi 1.330). Huvudregeln torde emellertid vara att vid *benefik överlåtelse* av ("avstående" från) rätt till kapitalinkomst den primäre inkomsttagaren (aktieägaren etc.), d. v. s. givaren, är skattskyldig för inkomsten ifråga.⁴⁾

Här gäller frågan dock icke överlåtelse (gåva) från den primäre rättsinnehavaren. Denne har ju uppenbarligen icke någon gåvoavsikt och han medverkar heller icke (aktivt) till "övertagandet" av hans rätt; han endast avstår (med- eller omedvetet) från att utöva sin rätt (i just den ifrågavarande formen, jfr nedan gjorda reservationer) — vad bolagsledningen till äventyrs därefter kan besluta är aktieägaren ej delaktig i. På det således mycket begränsade område där insändarens frågor närmast hör hemma, torde det vara svårt att finna ledning av några avgöranden i praxis. Just insändarens problemställningar har veterligen aldrig varit föremål för prövning — i vart fall

⁴⁾ Här om synes dock delade meningar råda. Jfr Welinder a. a., s. 459 och Hellner: Sv.SkT. 1960 s. 473. Annan mening: Göran Englund i "Om inkomstskattefaktorn vid beskattning av benefika förvärv" s. 235 m. fl. och i Sv.SkT. 1961 s. 193.

i högre instans — vilket väl helt enkelt beror på att man icke ansett något problem föreligga.

Emellertid har några transaktioner av den art, som insändarens frågeställningar anknyter till, behandlats i riksskatte-nämndens meddelande 1960 nr 2:2. Riksskattenämnden har där gjort en, som man kan förmoda, fullständig katalogisering över de alternativa tillvägagångssätt, som kan tänkas involvera några skatteproblem, då det gäller att tillgodogöra sig ifrågavarande förmån för aktieägaren i det "emitterande" bolaget. Man skiljer där mellan tre huvudfall: 1) aktieägaren *säljer* de avstämplade "teckningsrätterna", 2) aktieägaren "*begagnar*" teckningsrätterna och 3) aktieägaren *säljer* sina aktier med därtill hörande teckningsrätter. Riksskattenämnden har sålunda överhuvudtaget icke berört det fall, då teckningsrätten förblir *obegagnad*. Möjligen kan uttryckssättet beträffande fallet 2 ovan betecknas som vagt och ge anledning till tvivelsmål; riksskattenämnden definierar icke uttrycket "begagnar" — skulle nämnden därför möjligen kunna mena att teckningsrätten anses såsom "begagnad" enbart i och med att aktieägaren icke utnyttjat sina möjligheter enligt något av de båda andra alternativen (att försälja de separata teckningsrätterna resp. aktierna med vidhängande teckningsrätt)? Av omständigheterna och skrivsättet i övrigt finner jag det för min del vara uppenbart att riksskattenämnden icke har menat något sådant. Det finns nämligen ett "fjärde alternativ", d. v. s. att alls ej utnyttja rätten, något som riksskattenämnden icke alls berört, uppenbarligen därför att man ansett skattekonsekvensen vara självklar. Ingressen till beskrivningen på de tre be-

handlade alternativen lyder ju "Erbjudandena har kunnat *utnyttjas* på något av följande tre sätt: .—.—.—." (kursiverat här), vilket får anses innebära att man ansett alternativet att erbjudandena *icke utnyttjas* sakna intresse.

Utan att i detta sammanhang närmare ingå på det betydligt vidare, i och för sig intressanta och svårbehandlade ämnet "Beskattning i samband med avstående av inkomst" anser jag mig likväl under hänvisning till förestående kunna påstå att den av insändarens sagesman hävdade uppfattningen om skatteplikt även för värdet av icke utnyttjade "teckningsrätter" av ifrågavarande slag är klart felaktig.

Insändaren har kompletterat det ovan behandlade spørsmålet med en fråga som anknyter till den *faktiska* användningen av sådana "teckningsrätter". Denna fråga tycks emellertid delvis vara av akademisk natur, då jag ställer mig tvivlande till den angivna förutsättningen. Enligt insändaren skulle det förhålla sig så att "i de flesta fall övertager styrelsen dessa icke utnyttjade inköpsrättigheter". Så torde det knappast gå till, och så bör det i varje fall icke gå till, eftersom tillvägagångssättet torde kunna anses innebära ett åsidosättande av aktieägareintressena. Vad beträffar det av insändaren särskilt åberopade konkreta fallet (Custos och Mölnlycke) så tycks frågan om förfarandet betr. eventuellt icke utnyttjade inköpsrätter överhuvudtaget icke vara reglerad, i vart fall sägs ingenting härom i det till aktieägarna utsända meddelandet. Det torde för övrigt inte heller bli fråga om att "övertaga" icke utnyttjade inköpsrätter, eftersom den omedelbara konsekvensen av en ofullständig "teckning" måste bli att en viss

del av ifrågavarande aktiepost blir osåld. Skulle bolaget, sedan de av aktieägarna "tecknade" aktierna överlåtits å dessa, därefter försälja kvarvarande aktier till andra personer och till samma förmånliga kurs (jag erinrar dock om nyssnämnda påpekande att *lämpligheten* härav kan ifrågasättas ur skilda synpunkter), behöver icke detta rubriceras såsom ett slags "övertagande av outnyttjade teckningsrätter" utan kan mycket väl bedömas såsom en från tidigare erbjudande fristående transaktion. Den skatterättsliga bedömningen torde bli beroende av omständigheterna. Insändarens förslag till lösning, nämligen att förmånen skall betraktas såsom förtäckt aktieutdelning, om förmånen kommer styrelseledamöterna till godo, kan icke vara generellt riktigt. Styrelseledamöterna behöver ju icke vara aktieägare, och det behöver i vart fall icke heller presumeras att de bli gynnade i egenskap av aktieägare. Snarare skulle då förmånen hänföras till skattepliktig inkomst av tjänst. I "valet" mellan

att beskatta *antingen* den aktieägare, som icke utnyttjat honom tillkommande förmån, *eller* att beskatta de andra personer, som de facto erhållit förmånen, bör det sista alternativet ha företräde. Det är emellertid icke axiomatiskt att skattepliktig förmån överhuvudtaget uppkommer i sammanhanget. Om man antar att även andra personer — vilka som helst — än aktieägare erbjudes samma förmån, ehuru utan företrädesrätt, och att de av aktieägarna icke tecknade aktierna efter objektiva grunder eller helt slumpartat — t. ex. genom lottdragning — "tilldelas" personer, som tecknat utan företrädesrätt, kan förmånen av den låga förvärvskostnaden överhuvud icke bli skattepliktig förmån för dylika personer, då "förmånen" icke torde kunna inrangeras i någon förvärvskälla.

Redaktionen mottar gärna ytterligare inlägg i denna fråga.